

architektura kultur lokalnych pogranicza

POGRANICZE
POLSKI, LITWY, BIAŁORUSI I UKRAINY

**ARCHITEKTURA KULTUR LOKALNYCH
POGRANICZA**

**SACRUM – PROFANUM – SACRUM.
KONWERSJE I REKONWERSJE
ARCHITEKTURY I SZTUKI SAKRALNEJ XX-XXI W.**

T. IV

Redaktor naukowy:

Prof. dr hab. inż. arch. Jerzy Uścińowicz

Recenzenci:

Prof. dr hab. inż. arch. Konrad Kucza-Kuczyński

Prof. dr hab. Jerzy Malinowski

Prof. dr hab. inż. arch. Valery F. Morozov

© Copyright by Politechnika Białostocka 2021

ISBN: 978-83-66391-99-4

Skład, typografia, projekt okładki

i stron tytułowych:

Jerzy Uścińowicz

Współpraca typograficzna:

Agnieszka Januszkiewicz, Janusz Grycel, Piotr Trojnieł

Korekta językowa:

Jadwiga Żukowska

Jerzy Uścińowicz

Korekta językowa tekstów angielskich:

Volodymir J. Durmanow

Współpraca przy tłumaczeniach tekstów angielskich:

Janusz Grycel

Druk:

Wydawca serii:

Zakład Architektury Kultur Lokalnych

Wydział Architektury Politechniki Białostockiej

Ilustracja na okładce:

Synagoga w Tykocinie

fot. Jerzy Uścińowicz

Zakład Architektury Kultur Lokalnych
Wydział Architektury Politechniki Białostockiej

Komitet Architektury i Urbanistyki
Polskiej Akademii Nauk

International Union of Architects UIA
Work Programme „Spiritual Places”

ARCHITEKTURA KULTUR LOKALNYCH POGRANICZA

redaktor naukowy

JERZY UŚCINOWICZ

Białystok 2021
Politechnika Białostocka

Redaktor naukowy:

Prof. dr hab. inż. arch. Jerzy Uścińowicz

Rada Naukowa:

Prof. dr hab. inż. arch. Wojciech Bonenberg
Politechnika Poznańska

Prof. dr h.c. arch. Witold Cęckiewicz
Politechnika Krakowska, honorowy przewodniczący KAiU PAN,
członek rzeczywisty PAN; członek Polskiej Akademii Umiejętności

Prof. dr hab. inż. arch. Volodymir J. Durmanow
Politechnika Białostocka

Prof. dr hab. inż. arch. Sławomir Gzell
Politechnika Warszawska, przewodniczący KAiU PAN

Ks. bp. prof. dr hab. Michał Janocha
Uniwersytet Warszawski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Prof. dr Irina Jazykova
St. Andrews's Biblical Theological Institute in Moscow

Prof. dr inż. arch. Jūratė Jurevičienė
Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Prof. dr hab. inż. arch. Jacek Gyurkovich
Politechnika Krakowska

Prof. dr hab. inż. arch. Konrad Kucza-Kuczyński
Politechnika Warszawska

Prof. dr hab. inż. arch. Yuriy I. Kryvoruchko
Narodowy Uniwersytet "Politechnika Lwowska"

Prof. dr hab. Jerzy Malinowski
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu,
prezes Polskiego Instytutu Studiów nad Sztuką Świata

Dr hab. inż. arch. Piotr Molski, prof. PW
Politechnika Warszawska

Prof. dr hab. inż. arch. Valery Morozov
Białoruski Państwowy Uniwersytet Techniczny w Mińsku

Prof. dr hab. Aleksander Naumow
Uniwersytet Jagielloński, Università Ca' Foscari di Venezia

Prof. dr hab. inż. arch. Lucyna Nyka
Politechnika Gdańska, przewodnicząca Sekcji Architektury KAiU PAN

Ks. abp. prof. dr hab. Jerzy Pańkowski
Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, rektor CHAT

Prof. dr hab. inż. arch. Jadwiga Roguska
Politechnika Warszawska, przewodnicząca Sekcji Historii KAiU PAN

Prof. dr hab. inż. arch. Jerzy Uścińowicz
Politechnika Białostocka

ARCHITEKTURA KULTUR LOKALNYCH POGRANICZA
— SACRUM-PROFANUM-SACRUM —
KONWERSJE I REKONWERSJE ARCHITEKTURY I SZTUKI SAKRALNEJ XX-XXI W.
T. IV

Spis treści

Przedmowa	
„Miejsca duchowe” pogranicza – w dialogu narodów i religii	9
1. Joanna M. Arszyńska	
Dawne kościoły luterzańskie w Prusach Wschodnich – konwersje i rekonwersje po II wojnie światowej w złożonej sytuacji wyznaniowej.....	15
2. Ирина О. Бембель	
Мирское и сакральное: антинормии и пересечения.....	23
3. Ks. bp Andrzej Borkowski	
Program ikonograficzny cerkwi Św. Jana Teologa w Supraślu.....	31
4. Gábor Csanády	
Resacralization and architecture.....	43
5. Magda Dorosz	
Przekształcenia konwersyjne świątyń poewangelickich w Polsce po II wojnie światowej. Wstęp do badań	53
6. Włodzimierz Durmanow	
Влияние культуры локального сообщества на изменение пространственного образа гробниц фараонов Старого Царства.....	62
7. Cezary Głuszek	
Czy rekonstrukcja? Z rewaloryzacji monastyru w Supraślu.....	71
8. Janusz Grycel	
Laicyzacja przestrzeni sakralnej Współczesne adaptacje byłych świątyń.....	79
9. Janusz Grycel	
Socrealizm i jego konwersje w przestrzeni miast polsko-białoruskiego pogranicza.....	89
10. Agnieszka Januszkiewicz	
Konwersje cerkwi wojskowych dawnego Królestwa Polskiego. 1915-2015.....	101
11. Agnieszka Januszkiewicz	
Przekształcenia obiektu sakralnego na przykładzie świątyń w Ostrołęce i Hrubieszowie.....	113

ARCHITEKTURA KULTUR LOKALNYCH POGRANICZA
— SACRUM-PROFANUM-SACRUM —
KONWERSJE I REKONWERSJE ARCHITEKTURY I SZTUKI SAKRALNEJ XX-XXI W.
T. IV

12. Ирина Языкова Стилистические направления и тенденции в иконописании современной России	125
13. Joanna Kabrońska Synagogi dawnej Polski – ich teraźniejszość i przyszłość	141
14. Михаил Кеслер Святыни России. Утраты	149
15. Ks. Radosław Kimsza Ikonoграфия Марка Ivana Rupnika: chrześcijańska teologia w bizantyjskich formach	159
16. Zygmunt Knyszewski L'égglise Saint Jacques d'Abbeville	169
17. Юрій Криворучко Границі толеранції в сакральній творчості	173
18. Ks. Henryk Nadrowski Sakralne drogi i bezdroża	187
19. Ирина Н. Ожешковская Архитектурное переустройство упраздненных храмов в Беларуси в XVII–XIX вв.	193
20. Татьяна Панченко Архитектура заграничных монастырей Киевской Епархии на белорусских землях в период XVII -XVIII вв.	207
21. Bogusław Podhalański Forma w formę – czy to już konwersja?	217
22. Кирилл В. Постернак Перестройка храмовых зданий в Москве и Ленинграде в 1920-е–1930-е годы	225
23. Jan Rabiej Świątynia – tymczasowy dom transcendentnego Boga	239
24. Михаил Р. Селивачев Sacrum i profanum: священное и мирское в церковном искусстве	253

ARCHITEKTURA KULTUR LOKALNYCH POGRANICZA
— SACRUM-PROFANUM-SACRUM —
KONWERSJE I REKONWERSJE ARCHITEKTURY I SZTUKI SAKRALNEJ XX-XXI W.
T. IV

25. Piotr Trojnieł	
Powojenne adaptacje synagog w Białymstoku.....	261
26. Piotr Trojnieł	
Układ linearny-poprzeczny z podziałem nawowym	
w synagogach północno-wschodniej Polski XIX w.....	273
27. Jerzy Uścińowicz	
Konwersje i rekonwersje świątyń po II wojnie światowej w Polsce.	
„Spotkanie w prawdzie i miłości” ?.....	285
28. Jerzy Uścińowicz	
Gotyck ortodoksyjny	309
29. Jerzy Uścińowicz	
Katholikon w Supraślu i jego ikonostas.	
Romantyzm teologicznej idei.....	325
30. Jerzy Uścińowicz	
Gotyck ortodoksyjny dziś. Studium jednego przypadku	365
31. Ариадна Воронова	
Уничтожение церковной архитектуры в советской России	
и Московский Епархиальный дом. Создание – разрушение – возрождение.....	393
32. Zorán Vukoszávlyev	
The Church offers services –	
case-studies on profane use of sacred heritage in Hungary.....	379
33. Надежда Ф. Высоцкая	
Характерные особенности живописи Беларуси эпохи Возрождения.....	387
<i>Varia - in perpetuum rei memoriam.....</i>	<i>399</i>
Tadeusz Barucki	
Translokacja	401
Deklaracja – Declaration – Декларация – Declaration.....	403